

TRANSVAAL.

EERSTE HOOFSTUK.

ONTSTAAN VAN DI REPUBLIEK.

Dorpe gebou.—Salkats verdrywe.—Traktaat gesluit.—Pretorius.—Burgeroorlog.—Keate syn Uitspraak.—Volksraad objektêr.—Goudvelde.—Pretorius bedank.—Burgers gekiis.—Vooruitgang.—Goudvelde.—Spoorweg.—Kaffer-oorlog.

Soos ons gesiën het, het 'n party van di Boere onder *Potgieter* en andere ni mégetrek na Natal ni. Eers het hulle gewoon an di Suidekant en naderhand an di Noordekant van Vaalrivier. Daar het hulle toen 'n dorp gebou an Mooirivier; di dorp het hulle genoem na hulle kommandant of *chef* Potgieter, *Pot-chef-stroom*. Uit dri woorde is di naam dus saamgestel: *Pot* is di eerste sillabe van *Potgieter*, *chef* beteken dat hy hulle kommandant was, en *stroom* is di stroom van Mooirivier. Dis 'n pragtige dorp nou, en lange tyd was dit di hoofstad van Transvaal, totdat nou voor enige jare gelede Pretoria hoofstad geworde is, omdat dit meer in di middel van di Republiek lê.

In 1844 en 1845 trek di Boere daarvandaan weer verder, en bou toen 'n dorp digteby di Selati Goudvelde. Di dorp noem hulle *Origstad*, na di Hollander wat syn skip gegé het om goed ver hulle te bring met Smel-lenkamp. Dit is 'n regte vrugbare plek. Hulle het daar gou huise gebou, tuine gemaak en lemoenbome, ens. geplant. Mar toen kom di koors daar so erg en daar sterf so 'n menigte, dat hulle somar huise en alles moes verlaat en vlug daarvandaan. Daar staan van dag nog murašiis, wat di ou voortrekkers gemaak het.

Toen verdeel di Boere ver hulle in twé parte. Party trek na di Suidekant en bou daar toen di dorp *Lydenburg*, so genoem om al hulle *lyde* wat hulle deurgestaan het. Di ander klomp, onder Hendrik Potgieter, trek Noord-op en bou 'n dorp an *Soutpansberg*. Dit is gebeur van 1845 tot 1847.

Toen Pretorius uit Natal gekom het, trek hy met syn manskap na Magaliisberg, daarom is naderhand di dorp wat daar gebou is *Pretoria* genoem, na ou Pretorius. Syn plaas waar hy op syn oue dage gewoon het lê in di distrik van Pretoria en heet "De Rust van den Oude," en is nog onder di famili Pretorius.

Soos ons gesiën het, het ou Pretorius en syn manskap in 1848 di Vrystaat gehelp teen di Engelse op Boomplaas. Toen het di Engelse Gouwerneur mos ver hom vo'elvry verklaar. Mar ver Potgieter het di Engelse in sekere sin erken as hoof van syn party, en vry gelaat om te handel soos hy goedvind.

Omdat di Potgieters en di Pretoriusse toen hulle uit di Koloni getrek het, ni op één plek gaan woon ni, het idereen met syn manskap 'n soort van onafhankelike maatskappy gevorm. Dit was di rede dat, toen hulle naderhand in een land woon, daar *twé partye* was. En dit het 'n héle tyd geduur en baing moeite gekos eer di twé weer verénig is. En oek naderhand

is dikwils di oue partyskap uitgebreek, een keer was dit so erg dat daar 'n soort van *burgeroorlog* van gekom het.

Mar kon di Boere dan mar so gemakkelik di land bewoon en dorpe bou, ens.? Het hulle dan ni daar met Kaffers te doen gehad ni?—O ja! Di wat nou so lekker woon op plase en dorpe wat di oue Voortrekkers angeleg het, weet weinig met hoe veul moeite, en stryd, en sweet, en trane, en bloed di Voortrekkers di land betaal het!

Di tyd toen di Voortrekkers in di land kom, was di grootste deel van di land in besit van **Salkats**. Di man wateindlik di eerste di Transvaal ingetrek het was **Trigard** met syn geselskap. Di skrywer van ons Geskiedenis het met syn eie oge an Renosterpoort, distrik Pretoria, 'n boom gesiën, waarop di datum uitgesny is toen Trigard met syn geselskap daar gekom het. Di mense daar vertel dat Trigard self dit uitgesny het. Met moeite kan 'n mens dit nog uitmaak wat di datum is,—want di bas van di boom het dit al amper toegegroeï. In myn sakboekie het ek di datum opgeteken (ja, waar is di hand nou want dit uitgesny het!). Dit is: 17 *Maart*, 1837.

Nou di tyd was Salkats baas van di land. Hy was 'n bloedhond. 'n Menigte van di Betjuana-stamme wat daar in di land gewoon het, het hy glad uitgeroeï. In party streke van di Transvaal (myn eie oge het dit gesiën) kan 'n mens dage vèr ry, dat jy nog di klipmuurtjiis kan siin van di een Kafferkraal langes di ander, algar wat Salkats leeg gemoor het. Grote streke land het hy glad woes gemaak, en di enkele krale wat hy nog laat o'erbly het, was syn slawe, wat hy op di vreselikste manier martel. Salkats het krale gehad tot an Vaalrivier. Maar hy het, met di meeste van syn volk, dipër land-in, Noord-op, gewoon.

Toen di eerste klompi Boere o'er Vaalrivier trek om 'n woonplek te soek, het Salkats spioene uitgestuur om di kans af te loer, en een nag het hulle di Boere onverwags aneaval met 'n grote mag, 'n menigte van hulle vè weggerowe en 'n party Boere vermoor. Daarmé is 'n party oorloge teen Salkats begin, wat anghou het totdat Salkats verdrywe was. Salkats was ver di Boere in Transvaal wat Dingaan in Natal was. Hij was di man wat di Boere gedurig aneaval het, en di Boere moes ver hulle selwers verdedig. Dis dus laster, dat di Boere aspres di Kaffers daar sou uitgeroeï hê. Salkats het hulle uitgeroeï, en hy wou di Boere oek algar net so vermoor hê; mar hulle het hom anders geleer!

Na di slag van Boomplaas, toen di Vrystaat onder di Engelse Regering kom, het di meeste Boere na di Transvaal getrek. En toen di Engelse een kant ver Pretorius vo'elvry verklaar, maak di Boere anderkant ver hom Kom-madant-Generaal, en hy het Salkats net gou verdrywe tot o'er di Limpopo.

Toen stig di Boere daar weer 'n Republiek ver hulle selwers. Di Engelse siin toen dat dit vernit is om di Boere verder te agtervolg, want hulle *wil* vry wees, en hulle trek mar altyd dipër land-in, en hulle het di grote Afrika nog voor hulle, en di Boere gaan liwers veg met leens en Kaffers as om onder di Engelse te staan. En di Engelse self had toen al meer land as hulle wou hê,

So is daar 'n verdrag gesluit tussen di Engelse Regering en di Transvaalse Boere. Op 3 November, 1851, het di Engelse Gouwerneur di Proklamasi waarin hy ver Pretorius vo'elvry verklaar, weer herroep, en in 1852 is di Sandrivier Traktaat gesluit, wat ons nou hiir gé:

“ TRAKTAAT MET DI TRANSVAALSE BOERE.

“Verslag van 'n byeenkoms wat gehou is in di huis van Meneer P. A. Venter, Sandriviir, op Vrydag, 16 Jannewari 1852, tussen Majoor W. Hogge en C. M. Owen, Saakgelastigde van Hare Majesteit di Koningin van Engeland, om di saak an di Oostelike en Noord-Oostelike grense van di Kaapkoloni in orde te bring, an di een kant,—en di vollende gesantskap van di Uitgeweke Boere o'er Vaalriviir an di ander kant :

A. W. J. PRETORIUS, Kommandant-Generaal,
 H. S. LOMBAARD, Landros,
 W. F. JOUBERT, Kommandant-Generaal,
 G. J. KRUGER, Kommandant,
 J. W. GROBBELAAR, Raadslid,
 P. E. SCHOLTZ,
 P. G. WOLMARANS, Onderling,
 J. A. VAN ASWEGEN, Veldkornet,
 F. J. BOTES, ”
 W. J. S. BASSON, ”
 J. P. FURSTENBERG, ”
 J. H. GROBBELAAR,
 J. P. PRETORIUS,
 J. M. LEHMAN,
 P. SCHUTTE,
 J. C. KLOPPERS.

“1. Di Saakgelastigde waarborg in di volste sin, uit naam van di Engelse Regering an di Uitgeweke Boere o'erkant Vaalriviir, di reg om hulle eie sake te bestuur, en 'n eie regering te hê, sonder enige tussenkoms van di kant van di Engelse Regering, en dat gesegde (Engelse) Regeving nooit in di land an di Noordekant van Vaalriviir sal indring ni, met di verdere versekering, dat dit di vurigste wens van di Britse Regering is om di vrede te bevorder, vrye handel en vrindskappelike omgang te hê met di Boere wat nou daar woon, en met di wat nog daar sal kom woon ; mar dat di akkoord om ni vyandig in te dring ni (non-interventie) verbindend is ver albei partye.

“2. Alle verskille wat later mag ontstaan o'er di regte betekenis van di woorde “ di Vaalriviir,” so vêr dit betrekking het op di lyn van di o'ersprong van di rivier o'er di Drakensberge, sal bepaal en geregeld worde deur skeidsregters van weerskante te benoem.

“3. Di Saakgelastigde van H. M. di Koningin vernitig hiirby alle verbintenisse, welke oek en met wi oek van di swart nasiis dit mag wees, an di Noordekant van Vaalriviir.

“4. Dit is besluit, dat gen slawehandel is of sal worde toegelaat of gedrywe deur di uitgeweke Boere an di noordekant van Vaalriviir.

“5. An handelaars en reisigers, an albei kante van di Vaalriviir, word alle gemak en vryheid verseker ; mar alle wagens wat met ammunisi en wapens gelaai is, en van di Suidekant van Vaalriviir kom, moet voorsien wees van 'n sertiikaat, geteken deur 'n Britse Regeringspersoon of 'n ander ambtenaar, wat daartoe wettig bevoeg is, en waarin di hoeveelheid van di artikels wat in di wagens is moet opgegeve worde an di Regeringspersoon wat di naaste woon

an di Noordekant van Vaalrivier, en di moet in so'n geval handel vollens di wette van di Uitgeweke Boere.

"6. Dit is besluit, dat gen Britse owerheid di Uitgeweke Boere mag hinder om hulle ammunisi te koop in di Engelse koloniis of besittings in Suid Afrika, op watter plek oek, en dit is bepaald dat alle handel in ammunisi met di inlandse stamme, met toestemming van albei kante, sowel van di Engelse Regering as van di Uitgeweke Boere, an albei kante van Vaalrivier verbid sal wees.

7. Dit is besluit dat alle skelms of ander skuldige persone, wat di regterlike mag sou wil ontvlug an di o'erkant van di Vaalrivier, na albei kante uitgeweer sal worde as daarom gevraag word en dat di Engelse Geregshowe net sowel as di van di Boere, an albei kante, sal opestaan ver alle wettige prosesse, en dat dagvarings ver getuige deur albei regerings sal ondersteun worde, om di getuige as dit gevorder word te laat verskyn.—

"8. Dit is besluit, dat huweliks-sertifikate wat di Regering van di Uitgeweke Boere uitgé geldig en voldoende sal wees, om di kinders wat nit sulke huwelikke gebore is reg te gé op hulle erfporiis wat hulle in enige Engelse koloni of besitting in Suid Afrika moet ontvang.

"9. Dit is besluit, dat elkeen wat vaste eiendom het op di Engelse grondgebied, di reg en di mag sal hê om syn grond te verkoop en frank en vry o'erkant Vaalrivier te gaan woon, en omgekeerd net so; mar dit is ni geldig ver misdadigers of skuldenaars, sonder dat in di betaling van hulle wettige skulde sal voorsien wees.

"Gedoen en geteken an di Sandrivier, op di genoemde plek, op di 17de Jannewari 1852." Geteken deur di persone bowe genoem.

Di Traktaat is deur di Volksraad, op Rustenburg 16 Maart, 1852, goedgekeur, en an di Engelse kant bekrachtig deur di Gouwerneur Georg Cathcart nit naam van di Koningin.

Di Traktaat het di Engelse Regering oek verbreek: Art. 3. met di Diamandvelde het hulle 'n hele stuk grond o'er Vaalrivier oek bygetrek, en dit deur bondgenootskap met stamme wat daar woon. En dan Art. 6, deur di duisende van geweers wat hulle gedurig an di Kaffers verkoop.

Na di dood van ou Pretorius werd syn seun President van di Transvaal In 1860 is hy verkiis tot President van di Vrystaat, nadat Boshof bedank het. Hij neem dit an. Toen breek daar in di Transvaal 'n grote onenigheid uit tussen di twé party; Schoeman was an di hoof van di een party, en Paul Kruger van di ander party. Hoewel dit gen *bloedige* oorlog was ni, want daar het mar min bloed gestroom, tog was dit 'n grote nadeel ver di land; want di hoerdery is daardeur baing agternit gegaan.

Naderhand is di vrede weer herstel, en **Pretorius** is weer teruggekom as President van Transvaal. Hy had veul te doen met di Kafferstamme rondom, so dat dit ni juis syn skuld is, dat hy ni veul gedoen het tot verbetering en beskawing ni. Hy *kon* ni.

Op 1 Maart, 1871, het hy met di Gouwerneur Barkly en met di Kaptein van di Batlapins 'n akkoord gemaak. Daar was verskil o'er 'n stuk grond onder langs Vaalrivier. Di kaptein sê dit hoort an hom. En Pretorius (onversigtig genoeg!) stem toe, dat di Engelse Gouwerneur van Natal sou skeidsregter wees om uitspraak te doen wi reg het.

Op 17 Oktober, 1871, doen Gouverneur Keate uitspraak dat di grond an di Kaptein behoort, en so word di h le distrik van Bloemhof van di Transvaal afgesny. Mar di Volksraad protesteer toen daarteen ; want Pretorius het dit so mar op syn eie houtji gedoen, sonder toestemming van di Volksraad, en teen di Grondwet van di Republiek. Hy het daar gen reg toe gehad ni.

Daarop bedank Pretorius, en **Burgers**, 'n Predikant van Hanover, word toen verkiis. In syn tyd is di land vooruit gekom. Dis gedeeltelik an di tyd toe te skrywe. Met di Diamandvelde, hoewel di Engelse dit afgeneem het, het Transvaal en Vrystaat tog daarom mar di beste gevaar. Toen had di Boere 'n mark ver hulle produkte. Di Vrystaat versin di Diamantveld veral van *vlees*, en di Transvaal van *brood* en groente, en tabak, ens. So kom daar geld in, en so moes albei opkom.

Mar dan Burgers self, hy was 'n lewendige kerel. Toen hy daar kom was di land vol van papiirgeld, en di was amper niks w rd ni. Hy leen toen by een van di Kaapse Banke £60,000, en verbrand di papiirgeld.

Toen is di Goudvelde ontdek. En toen was Burgers na Europa, en in Holland het hy geld geleen om 'n spoorweg te laat maak na Delagoabaai, en met di Portug se Regering het hy 'n traktaat gesluit, sodat di Transvaal vrye handel het daar an di Baai. Mar van di h le skema is niks gekom ni.

Want net soos hulle begin met di spoorweg, nou kom di arme land in oorlog met di Kaffers. Di duisende van geweers wat di Engelse an di Kaffers verkoop het !—het di Kaffers betaal met *geld*, en di Boere dit moes weer betaal met *bloed*.

TWEDE HOOFSTUK.

DI ANHEGTING VAN TRANSVAAL.

Redes van di Anhegting.—Eerste Deputasi na Engeland.—Twêde Deputasi na Engeland.—Mislukking.

In 1877 annekseer **Seur Theop. Shepstone** di Transvaal as Britse Koloni Syn redes daarvoor gé hy op in syn proklamasi : 1) Dat di Boere hulle staat ni selwers kan bestiir ni; 2) Dat hulle di Sand-riviir-Konvensi verbreek het; 3) Dat hulle deur Sekukuni sou o'erwen geworde wees as di Engelse Regering ni tussen-beie gekom het.

Watter fraaie redes! No. 1 is so ongegrond, dat dit gen rede is ni. No. 2 is net so pap as di eerste. Ni een keer, mar seker tiin het di Engelse di Sandriviir Konvensi verbreek, soos ons al angetoon het. Hoe dit deur di Boere o'ertré is weet ons ni. No. 3 is di slegste rede van almal. Nadat di Boere al ver Sekukuni o'erwen het, kom mnr. Shepstone, en sê dat hulle Sekukuni ni kan verdrywe ni. Di anhegting van Transvaal deur hom is ongeëwen-aard, selfs in di geskiedenis van Engelse bedrigery.

Di Transvaal was toen 'n Engelse Koloni. Burgers, wat in di tyd President was, verlaat di land en di Engelse vlag word in Transvaal opgetrek. Di Boere was meteen kwaad en wou di anhegting vernitig hê. Hulle kiis 'n deputasi om ver Lord **Carnarvon**, wat toen Sekretaris van Koloniis was, te ontmoet in Engeland. Een van hulle was di teenwoordige President van Transvaal, **Paul Kruger**. Mar voordat di deputasi ver Graaf Carnarvon kon te spreek kry, had hy 'n onderhoud met Sir Theop. Shepstone, wat hom alle soorte onwaarhede wysmaak. So was di deputasi heeltetal 'n mislukking, en Engeland hou di Transvaal.

In 1878 word besluit 'n twêde deputasi na Engeland te stuur, o'er diselfde affêre. Di lede van di deputasi was mnre. Paul Kruger, Piet. Joubert, en W. Bok. Di deputasi het getrag om hulle werk so goed as hulle kan te doen, mar was net so 'n mislukking soos di vorige.

Dat di eerste Deputasi, wat bestaan het uit Dr. Jorisse en Mnr. Paul (later President) Kruger, geld angeneem het van di Engelse Minister, en somar terug kom, sonder eers na andere mo'endhede te gaan, vollens hulle opdrag ;—dat President Burgers onder Engelse pensioen afgetre het, en met di pensioen en al 'n akelige einde gehad het ;—is donkere bladsije, wat ons liwers versegel, daar dit net so min ver ons as ver di Engelse tot eer versterk.

DERDE HOOFSTUK.

DI TRANSVAALSE VRYHEIDSOORLOG.

Di Boere was ni lank onderdanig ni; hulle gé kennis an hulle landroste dat hulle di belastings sal betaal, onder voorwaarde: "dat dit in di kwitansiis sal vermeld worde, dat di gelde *onder protes* betaal word." Dit word deur di Landdros van Potchefstroom geweier. Kort daarna word 'n mnr. P. Bezuidenhout gedagvaar ver di betaling van £27 agterstallige belasting. Bezuidenhout was gewillig di geld onder protes te betaal, en ni anders ni.

Di Landdros neem toen syn wa in besit, om verkoop te worde deur di Balju in naam van di kroon. Di Boere besluit om dit ni toe te laat ni, en hulle verwyder di Balju van di wa af toen hy dit wou verkoop. Di daad word toen as openlike rebelli beskou, en 400 soldate word afgestuurt om ver **Cronje**, di voorman van di boere daar, Bezuidenhout, en ander te gaan vang. Di hële land was in opstand. Hulle (di Boere) besluit om op 8 Desember 'n Byeenkoms by **Paardekraal** te hou om di gebeurde te o'erwege.

Sir Owen Lanyon, wat di Engelse Gouverneur in Transvaal was, was in honderde moeilikhede. By Paardekraal het di Boere 'n menigte stene by makkaar gestawel, tot 'n gedenkteken van hulle Byeenkoms daar, waar besluit word om makkaar getrou bytestaan in di stryd ver onafhankelikheid.

Op di 16de Desember, di dag waarop di Boere Dingaan in Natal verslaan het, word di Transvaalse vlag weer opgehys, wat 3½ jare ni gewaai het ni. Di dag word nou nog geviir as onafhankelikeidsdag.

Di stryd het by Potchefstroom begin, waar di Volksraad di Proklamasie van onafhanklikheid laat druk het, en meteen het P. Cronje met 400 man na di plek gegaan, om di mense te beskerm, wat di Proklamasie moes druk. Kolonel **Winsloe** kom ook toen met 'n Engelse mag na Potchefstroom, om di opstand van di boere te onderdruk. Clarke, die Engelse resident in Potchefstroom, gé an Cronje kennis dat hy hulle swaar sal straf as hulle di Proklamasie laat druk, mar Cronje steur hom ni daar an ni, en toen begin di geskiit van di kamp van Winsloe. Nadat baing dage geveg is, moes di Engelse ver hulle o'ergé an di Boere. Dit was hulle eerste o'erwinning.

Kolonel **Anstruther** word van Lydenburg gestuur om di Engelse mag op Pretoria te versterk. Di mag van di Boere was ni so groot ni. Kommandant **Frans Joubert** ontmoet toen di Engelse Kolonel by **Bronhorst-spruit**, waar di Engelse verloor. An di kant van di Boere word net twé man gedood, terwyl van di Engelse 65 man geval het.

Generaal **Colley** word nou van Natal gestuur met 1400 man. Di le'er van di Boere het mar bestaan uit omtrent 1500 man. Toen hy **Langnek** wou o'ergaan ontmoet hy ver **Piet Joubert**, Kommandant Generaal van di Boere. 'n Geveg was di gevolg, en di o'erwinning was an di kant van di Boere. 14 Boere het gesneuwel, terwyl 76 van di Engelse geval is. Di Boere hoor nou dat 'n groot le'er in antog is van Natal om ver Colley te kom help. Hulle stuur daarom ver Veg-Generaal **Nikolaas Smit** om di nuwe le'er te gaan keer. Met omtrent 200 man trek hy o'er di Drakensberge, mar Colley het dit agter gekom. Hy kry Smit by **Ingogo-rivier**, waar 'n

slag gelewer word. Di o'erwinning was weer an di kant van di Boere. 67 word gedood, en 139 gekwes van Colley syn soldate en Colley moes met di o'erskiit vlyg by nag. 8 van di Boere is toen oek gesneuwel.

Nou kom ons by **Amajuba**. Colley het in di nag al syn kanonne en syn hêle le'er op di berg laat breng. Di ander dag sou hy di boere plat skii Mar wi sê! Di boere bestorm di kop di ander dag van dri plekke, en dit was oek ni lang, of Colley was 'n lyk en di Transvalers het di Skotte en Ire van di kop afgeja. Van di kant van di Engelse is 90 man gedood, en 'n menigte gewond. Van di kant van di Boere is net een man geval, syn naam was Johannes Becker. Di o'erwinning van di Boere was volkome. God was an hul sy.

Sir Evelyn Wood volg Generaal Colley op as Generaal. Deur di bemiddeling van President Brand van di Vrystaat, is Joubert en Wood in 'n onderhandelng gekom. Daar word besluit vrede te maak, en di saak in hande te stel van 'n Koninklike Kommissi, wat bestaan het uit di Gouverneur Sir H. Robinson, Generaal Wood, en Sir Henri de Villiers, Hoofregter van di Kaapkoloni. Di Kommissi sit op Pretoria van 13 Juli tot 3 Augustus, waar hulle werk besluit word met di ondertekening van di Pretoria Konvensi.

In di Konvensi kry di boere wel hulle land terug, naar Transvaal blyf onder Britse Susereiniteit, met allerhande beswarende bepalinge. Daarom stuur di Volksraad in 1883 'n Deputasi na Europa, bestaande uit President Kruger, Generaal Smit en Ds. S. J. du Toit, wat toen daar Superintendent van Onderwys was. Hulle sluit op 27 Februarie 1884 di Londense Konvensi, waarin Transvaal syn volle onafhankelikheid terug kry en 'n grote deel van di skuld kwyt geskelde word. Daarna gaan hulle na Holland, België, Frankryk, Portugal en Duitsland; oral word hulle good ontvang en met al di mogendhede sluit hulle Traktate van Vrindskap en Koophandel.

Na di terugkeer van di Deputasi kom di woelinge op di Westelike grens waarvan ons elders vertel het. In 1884 en 1885 was di Republiek in di grootste geldnood. Di boere kon hulle belastinge ni betaal ni. Di hele begroting was toen mar £300,000, en £80,000 rekognisi alleen was agterstallig. Di Regering moes geld leen teen hoge rentekoers om di ambtenare te kon betaal. Toen kom daar meteen 'n onverwagte uitkoms. Eers werd in 1885 di Barbertonse en in 1886 di Witwatersrandse goudvelde ontdek. Nou stroom daar 'n nuwe bevolking in wat geld en handel in di land bring.

Di Transvaal floreer nou. Di Spoorwege van di Kaap, Delagoa en Natal werd voltooi. President Kruger is tweemaal herkiis. Di Wetgewing is gesplits in eerste en tweede Volksraad. Net mar onder leiding van sekere Hollander raadsmanne werk di Transvaalse Regering ver 'n Verdeelde in plaas van 'n Verenigde Suid Afrika, en di tussenkoms en opoffering van di Koloni, toen hulle in nood en druk was, met di Anhegting en Oorlog, vergeld hulle met di ergste ondank, terwyl hulle vry na Natal, wat ver hulle in di ongeluk gedompel het.

Tog bly Koloni en Vrystaat werk ver 'n Verenigde Suid Afrika.